

УДК 572.025.007.37-057.874:303.035

Г.О. Ревенко¹, Л.Р. Шостакович-Корецька¹, В.В. Маврутенков¹,

І.В. Будаєва¹, С.А. Галущенко¹, Т.М. Ковальова²,

А.Г. Жуковцова², О.Л. Свєшнікова²

¹ДЗ „Дніпропетровська медична академія” МОЗ України,

кафедра інфекційних хвороб, вул. Дзержинського, 9, Дніпропетровськ,
49044, Україна

²КЗО „Спеціалізована школа № 67 еколого-економічного профілю”

ДМР,

м. Дніпропетровськ

¹SE “Dnipropetrovsk medical academy of Health ministry of Ukraine”,

Department of Infectious Diseases, Dnipropetrovsk, Ukraine

²MEE “Specialized Ecology - Ekonomical school № 67”

of Dnipropetrovsk City Coinsil

e-mail: vvmavr@yandex.ua

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Ключові слова: профорієнтація, самовизначення,
старшокласники, професія.

Проблема професійного самовизначення старшокласників, уявлення про своє професійне "Я" тих, хто завтра вийде на ринок праці і буде продуктивною силою суспільства, є надзвичайно актуальною. Професійне самовизначення особистості - це складний і тривалий процес, що охоплює значний період життя. Його ефективність, як правило, визначається ступенем узгодженості психологічних можливостей людини зі змістом та вимогами майбутньої професійної діяльності, а також сформованість особистих здатностей адаптуватися щодо соціально-економічних умов[3].

Розпад СРСР і зміна політики на початку 90-х років призвели до зниження актуальності профорієнтації серед молоді. У зв'язку з переходом на ринкову економіку держава відмовилася від планування і гарантій у сфері освіти та працевлаштування своїх громадян. Стихійність сучасного ринку працевлаштування призвела до появи в нашому суспільстві такого соціального явища як безробіття, що, в свою чергу, обумовило створення державної служби зайнятості. Вектор сучасного ринку праці спрямований не на профорієнтаційну роботу, а на сприяння у працевлаштуванні. Починаючи з кінця 90-х та на початку 2000-х років в школах активізувалась діяльність по активізації профорієнтаційній роботі, яка, на жаль, і по теперішній час знаходиться на початковому рівні. Насамперед немає єдиної централізованої системи, що дозволило би формувати майбутній ринок працевлаштування, виділяти пріоритетні напрямки[1,2].

До труднощів життєвого самовизначення у юнаків сьогодні додається різноманіття складних соціальних проблем, зумовлених перетвореннями в нашому суспільстві. Ситуація, коли відбувається різка зміна засобу життя та соціальної поведінки, коли трапляється переоцінка та відторгнення деяких традиційних, моральних та світоглядних уявлень, а нові „цінності” викликають багато сумнівів, призводить до появи нових стереотипів поведінки у молоді. В умовах загальної нестабільності загострюється ймовірність прийняття спонтанних, непродуманих, а іноді, і достатньо абсурдних рішень[6].

За оцінками фахівців[5], старшокласники стають критичніше, самостійнішими, прагматичнішими, більш амбіційними; нічого не сприймають на віру, не поспішають погоджуватися з чужими думками, судженнями, оцінками, вимагають доказовості. Але не дивлячись на „юнацький максималізм”, сучасні старшокласники більш песимістично ставляться до можливостей свого внеску в зміну соціальних процесів, але більш оптимістично дивляться на своє майбутнє, вірять у

можливість свого особистого успіху в житті. Особистий успіх більшість учнів пов'язують з необхідністю отримання вищої освіти як засобу просування по кар'єрних сходах. Не втратили свого значення такі цінності, як "суспільне визнання", "активна життєва позиція".

Дуже часто старшокласникам при великій кількості навчальних закладів важко зробити оптимальний професійний вибір. Це відбувається, насамперед, із-за недостатньої профорієнтаційної роботи (випускники не достатньо добре уявляють, яка майбутня спеціальність буде повністю влаштовувати їх мотиваційні інтереси).

Мета - провести аналіз мотиваційних аспектів професійної орієнтації старшокласників у виборі майбутньої діяльності.

Матеріали та методи досліджень. Нами було проведено анкетування 120 старшокласників, з яких було $n = 50$ учнів 10-х та $n = 70$ учнів 11-х класів загальноосвітньої школи № 67 м. Дніпропетровська. Всім учням було проведено анонімне анкетування, спрямоване на визначення їхньої схильності та готовності до вибору майбутньої професії. Анкету було розроблено власноруч авторами дослідження. Анкетування відбувалось анонімно, виключно на добровільних умовах. Приводимо питання, які ставились перед учнями – „Чим би Ви хотіли займатися після закінчення школи?“, „Чи визначились Ви з вибором професії?“, „Ким би Ви хотіли стати після закінчення школи?“, „Хто впливає на Ваш вибір?“, „Які Ваші дії у разі невдачі при вступі в обраний учбовий заклад?“.

Результати та їх обговорення. Аналіз відповідей показав, що пріоритетом для переважної більшості школярів (майже 90 % респондентів) було подальше навчання у Вищих навчальних закладах (табл. 1). Цей факт свідчить про високу мотивацію учнів до реалізації власних амбіцій у сучасному соціумі через тривалий шлях навчання.

Аналіз майбутньої діяльності учнів після закінчення школи

Майбутня діяльність	Кількість учнів (n, %)
Навчання у ВУЗі	104 (87%)
Інший варіант	11 (9%)
Відпочити і розважитися	3 (2,5%)
Вигідний шлюб	2 (1,5%)

Ніхто не вибрав варіанти „працювати” або „служити в армії”.

Більшість юнаків 96% уже визначились з обранням майбутньої професії після школи. Тематичний аналіз майбутніх професій показав, що близько половини молодих людей обирають ІТ-технології та роботу програміста (рис. 1).

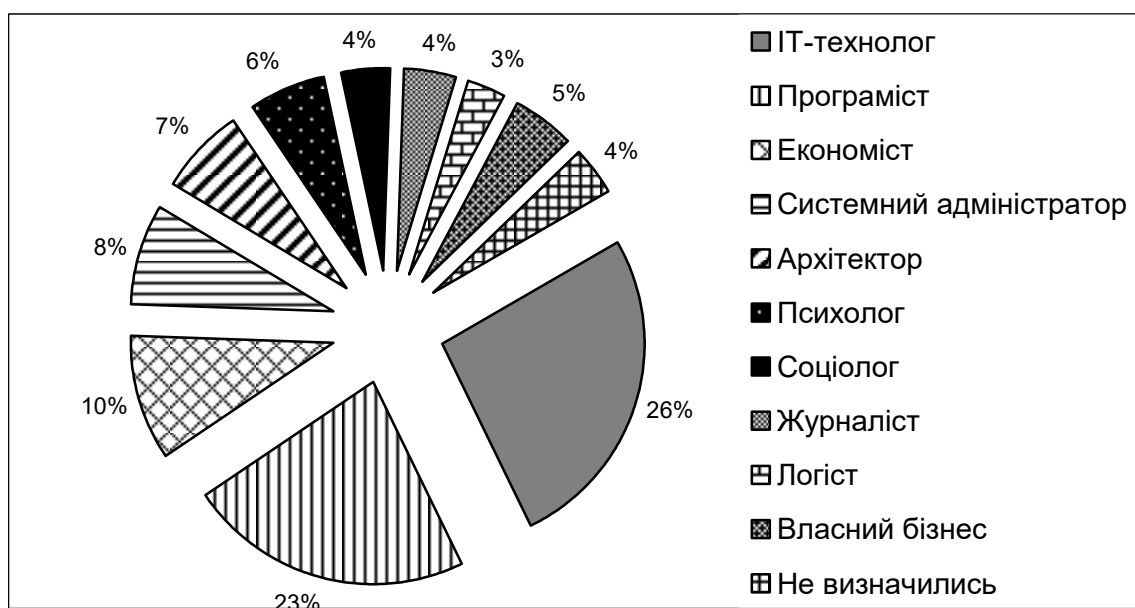

Рис. 1. Тематичний аналіз майбутніх професій

На превеликий жаль, не виявлений інтерес до соціально спрямованих професій: науковця, вчителя, медика, або інженерних професій, що виробляють матеріальні блага. Цей факт відображає перспективи нашого суспільства до комп'ютеризації, де місто інженерів та вчених перетворюється на місто програмістів, економістів.

Аналіз факторів, які впливають на вибір майбутньої професійної діяльності показав, що родина є головним чинником (табл. 2).

Таблиця 2

Хто впливає на вибір професії?	(n, %)
Батьки	83 (72%)
Друзі	10 (9%)
Вчителі	8 (7%)
ЗМІ	5 (4%)
Інший варіант	9 (8%)

Цікаві додані респондентами відповіді „Я сам” - 6% та „Мої здібності” - 2%, що, по суті, відображає вплив батьків, родини, тому що такі пріоритети і цінності культивуються в сім'ї.

Більшість респондентів планує у майбутньому вчитися у вітчизняних ВНЗ і поодинокі учні планують здобувати вищу освіту закордоном – 4,8 %.

Чи розглядають наші респонденти ймовірність невдачі при вступі до обраного навчального закладу і які їхні подальші дії? Не всі розглядають такий варіант: абсолютна впевненість у кінцевому результаті – 22 % школярів (в анкеті звучить трикратне „Вступлю!”, або жирно підкреслене, або з багатьма знаками оклику). Впевнені, що вступлять – 26 % респондентів, ще 24 % учнів вказують на необхідність додаткової серйозної підготовки, „щоб не допустити невдачі”. Повторити вступ до ВНЗ через рік, щоб вчитися в обраному навчальному закладі, готові 12,5% старшокласників, вчитися в іншому ВУЗі у разі невдачі згодні 11,5% осіб. Свою „професійну” долю не визначили всього 4% учнів.

На питання про реалії працевлаштування за обраною професією більшість респондентів впевнено вважає можливим 51,3%

старшокласників. Третина юнаків 31,3% вважають що за кордоном ця професія більш затребувана та 17,4% на це питання не відповіли зовсім.

Висновки

1. Емоційна спрямованість сучасної молоді має, перш за все, прагматичний характер: матеріальне і особисте благополуччя, здатність до виживання у сучасному соціумі, вигідне працевлаштування, знайти забезпеченого супутника (подругу) життя, "завести хороших спонсорів", "мати заможних покровителів", "уникнути служби в армії". Не цінуються цивільні устремління (служіння людям, суспільству, державі), почуття патріотизму.

2. Спостерігається суперечливий характер процесу професійного самовизначення старшокласників у сучасному суспільстві: орієнтацію на здійснення усвідомленого вибору професії і в той же час посилення орієнтації на отримання диплому про вищу освіту. Ринкова, кризова ситуація з великою невизначеністю відображається зниженням показників впевненості у правильності обраної професії.

3. Відсутність досить глибокої професійної спрямованості у випускників не виключає можливості її формування в період навчання в інституті. Тому завдання школи (також сім'ї і суспільства) полягає в тому, щоб вибір професії виявлявся логічним наслідком поступового підвищення рівня професійної спрямованості.

4. Щоб вирішити ці проблеми, необхідно, в першу чергу, проводити систематизовану профорієнтаційну роботу в школах, починаючи поступово вводити дітей у світ професій з середніх класів.

Список літератури.

1. Вітківська О.І. Психологічні умови професійного самовизначення випускників середніх шкіл у процесі профконсультації : автореф. дис. на здобуття наук.

- ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 - «Педагогічна і вікова психологія» / О.І. Вітковська. - К., 2002. - 21 с.
2. Ігнатович О.М. Психологія професійної орієнтації в системі педагогічної освіти // Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (29 – 30 листопада 2012р., м. Київ) Ч. 2 – К.: ПК ДСЗУ, 2012, С.229-237.
  3. Кравченко Т.В. Батьківське виховання і його вплив на професійне самовизначення дітей старшого шкільного віку / Т.В. Кравченко // Сучасний виховний процес: Сутність та виховний потенціал: матеріали звіт. наук.-прак. конф. Інституту проблем виховання НАПН України за 2011 рік. – І. Франківськ : НАІР, 2012. – Вип2. – С. 230-232.
  4. Мельник О.В. Профорієнтаційна робота зі школярами в умовах профільного навчання: наук.-метод. посіб. для вчителів / О.В. Мельник, І.Л. Уличний [за ред. Мельника]. – К., 2008. – 120с.
  5. Побірченко Н.А. Профорієнтація учнівської молоді: посібник / Н.А. Побірченко, А.А. Шайкова. – К.: Науковий світ, 2009 – 226 с.
  6. Технології професійної орієнтації населення в умовах ринку праці: [кол. мон] / Н.А. Побірченко, Н.І. Литвинова, В.В. Синівський, О.Л. Мерзлякова, Г.П. Татаурова, Є.В. Єгорова, І.Б. Марченко, А.М. Шевченко, В.В. Кобченко. – К.: Педагогічна думка, 2011 – 256 с.
  7. Grinshpun S.S. Professional orientation of students in the United States. *Pedagogy*, 2009;9:65-72.

8. Weidental, C., & Kochlar-Bryant, C. An investigation of transition practices for middle school youth. *Career Development for Exceptional Individuals*, 2007, 18, 147–157

Реферат.

Особенности профессионального самоопределения старшекласников на современном этапе.

**Ревенко Г.А., Шостакович-Корецкая Л.Р., Маврутенков В.В.,
Будаева И.В., Галущенко С.А., Ковалева Т.Н, Жуковцова А.Г.,
Свешникова О.Л.**

Целью работы был анализ мотивационных аспектов профессиональной ориентации старшекласников. Показано, что эмоциональная направленность современной молодежи имеет прагматичный характер: материальное и личное благополучие, возможность выжить в современном социуме, выгодное трудоустройство, найти обеспеченного спутника жизни, „завести хороших спонсоров”, „иметь богатых покровителей”, „избежать службы в армии”. Не ценятся гражданские устремления („служение” людям, обществу, государству). Отсутствие достаточно глубокой профессиональной направленности у выпускников не исключает возможности ее формирования во время обучения в институте. Поэтому задача школы (семьи и общества) состоит в том, чтобы выбор профессии являлся логическим следствием постепенного повышения уровня профессиональной направленности. Чтобы решить эти проблемы, необходимо, в первую очередь, проводить систематизированную профориентационную работу в школах, начиная постепенно вводить детей в мир профессий со средних классов.

Ключевые слова: профориентация, самоосознание, старшекласники, профессия.

Abstract.

**The particularities of senior pupils' professional self-determination
at current conditions.**

**Revenko G.O., Shostakovych-Koretska L.R., Masvrutenkov V.V.,
Budaeva I.V., Galushenko S.A., Kovaliova T.M., Zhukovcova A.G.,
Svechnikova O.L.**

The aim of the work was assaying motivational aspects of senior pupils's vocational counseling. Today the emotional focus of young people is pragmatic. There are material and personal well-being, the ability to survive in modern society, favorable employment, finding well-of life partner, "finding good sponsors," "to have rich patron", "avoiding military conscription". Civil inspirations such as service to the motherland and society aren't appreciated. The lack of sufficiently deep professional orientation of graduates does not preclude its formation during institute training. Therefore, the task of the school (family and community) consists in choosing a profession as logical consequence of gradually increasing of professional orientation's level. To solve these problems, first of all, it is necessary to conduct systematic vocational guidance in schools, starting gradually introduce children to the world of professions from the middle classes.

Key words: career guidance, self-determination, senior pupils, profession.